

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ АКАДЕМІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ

**ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ:
ПРОБЛЕМИ І ПОШУКИ**

Збірник наукових праць

ВИПУСК 17

**КИЇВ-ЗАПОРІЖЖЯ
2000**

Таблица 3

Индивидуальный профиль двигательной подготовленности (Дубогай А.Д., 1998)

№ п/п	Виды упражнений	Девочки			Мальчики		
		6 лет	7 лет	8 лет	6 лет	7 лет	8 лет
1.	Бег 30 м (сек)	7,5-6,3	6,1	5,8	7,1-5,9	5,7	5,4
2.	Прыжок в длину с места (см)	99-120	128	135	105-30	145	156
3.	Челночный бег, 4x9 (сек)	14-12,5	12,3	12,2	13,8-2,3	12,0	11,7
4.	Сгибание и разгибание рук в упоре лежа (раз)	5-8	10	11	7-14	18	20
5.	Поднимание туловища в сед за 1 мин (раз)	18-26	30	33	18-26	30	33

Полученные данные уровня физической подготовленности и двигательного возраста первоклассников свидетельствуют о недостаточном развитии ловкости, скоростных, скоростно-силовых качеств. Поэтому в процессе физического воспитания в школе и дома надо работать над развитием этих качеств, тем более, что этот возраст определяется как наиболее благоприятный для развития скорости и ловкости. Ликвидация отставания в развитии физических качеств должна послужить улучшению состояния здоровья и общей работоспособности младших школьников.

Г.Г. ПЕТРЕНКО
Ю.Ю. ІЛЬІНА

ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ - ОДНА З УМОВ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Сучасний розвиток суспільства гостро ставить завдання перед вищою освітою про підготовку творчого фахівця. Сьогодні шаблони як в науці, так і в освіті відійшли у минуле. Освіта стає складною організованою системою, спрямованою на підготовку фахівця нового типу, суттєвого значення у ній набуває творчість. Тому слід цілеспрямовано формувати творчих фахівців, створювати позитивну мотивацію творчої діяльності, раціонально використовувати можливості інтелектуальної праці, поступово підходити до оптимальної організації діяльності. Отже, життя все більше висуває перед фахівцями комплекс теоретичних і практичних задач, розв'язання яких залежить від рівня їх підготовки.

Нажаль практика вищої школи свідчить, що висока успішність суб'єкта не завжди поєднується з високим рівнем творчості. Інколи можна чути такі твердження, що академічна успішність є "передумовою" творчих успіхів. Залежність між ними існує, але вона не носить прямолінійний характер.

Встановлено, якщо вчителю притаманна висока творча здатність, обдаровані учні у таких педагогів добиваються яскравих успіхів і навпаки, результати дітей з невеликими творчими здібностями нижчі. Але якщо педагог знаходиться нижче шкали "творчих здібностей", то успіхи більш високі у тих дітей, у яких простежуються незначні здібності. Нажаль обдаровані діти при таких умовах не розкривають і не реалізують свої можливості. Наставник надає перевагу тому психологічному типу, до якого сам належить.

Тому підготовка майбутнього творчого вчителя набуває особливого значення на сучасному етапі розвитку нашого суспільства, яке стоїть на порозі ХХІ сторіччя.

Проблема творчості раніше і зараз приволокала увагу різних дослідників: філософів, психологів, педагогів, соціологів тощо.

Аналіз наукових досліджень, присвячених проблемі творчості, дозволив умовно виділити три напрямки:

- теоретичний аспект творчості;
- практичний, з точки зору "продукту творчості" у різних сферах;
- психолого-педагогічний - спрямований на формування оптимальних методів навчання, на розвиток творчих здібностей, практичних дій, тобто на розв'язання тих питань, які пов'язані з тим, чому вчити і як вчити дитину.

Природно, що такий поділ досліджень носить умовний характер у зв'язку з тим, що певні роботи представляють одночасно комплекс різних напрямків.

Ми спробуємо зупинитися на дослідженнях психолого-педагогічного напрямку творчості, які можна розглядати як одну з передумов формування фахівця вищої педагогічної школи.

Т.В.Кудрявцев творчість розглядає в психологічному плані як процес і розкриває динаміку творчої діяльності суб'єкта.

Інший підхід спостерігається у працях А.М.Якобсона. Автор поширює проблему творчості і досліджує її не тільки як процес, а й методику творчої роботи. Слід наголосити, що дослідника приволокає також і проблема формування творчої особистості.

В.О.Моляко при вивченні творчої інтелектуальної діяльності суб'єкта звертає увагу на розкриття адаптивних можливостей психіки.

Певний інтерес викликають дослідження А.П.Шуміліна, який творчість розглядає як процес, у якому зароджується і розв'язується проблемна ситуація.

Окремі вчені намагалися інтелектуальну творчість пов'язувати з рівнем розвитку розумових здібностей, але на думку деяких зарубіжних вчених проблему творчості не слід обмежувати лише розумовими здібностями.

Творчість треба вивчати в різних напрямках: інтелектуальній, мотиваційній тощо. Інтелектуальна творчість - це цілісний об'єкт, і до неї слід підходити з різних боків і використовувати різні експериментальні дослідження (вивчати як складну систему, виділити чинники, які впливають на її розвиток, з'ясувати рівні розвитку тощо).

Психологія творчості спрямована на вивчення творчого потенціалу суб'єкта у різних видах діяльності. Нас цікавить ця проблема у вищій освіті, зокрема при підготовці фахівців. Д.Б.Богоявленська, вивчаючи творчий потенціал людини, творче мислення розглядає як один з його компонентів. Слід зазначити, що ця

проблема приволює увагу різних вчених: психологів, педагогів та інших, і це природно. Інтерес до проблеми обумовлено, з одного боку, розвитком науково-технічного прогресу, а з другого - підготовкою творчих фахівців, зокрема майбутніх учителів.

Формування творчого мислення - це головна задача психолого-педагогічної науки при підготовці майбутнього спеціаліста. Відомо, що мислення завжди виникає в ситуації задачі, воно спрямовано на пошуки невідомого. При розв'язанні задачі суб'єкт повинен здійснити вибір із рівноцінних варіантів найбільш оптимальний. Творче мислення спрямоване на рішення таких задач, коли у людини немає готових засобів розв'язання, воно спрямоване не тільки на пошук, а й на перетворення відомих засобів, дій.

Нами було проведено експериментальне дослідження на фізико-математичному факультеті. В дослідженні приймало участь 46 студентів п'ятого курсу. Мета дослідження полягала у виявленні рівня сформованості пошуку нових нетрадиційних способів у ході розв'язання математичних задач. Всі експериментальні задачі склалися з декількох підзадач. В дослідженні нами була використана модифікована методика Л.М.Попова.

Отримані результати дозволили виявити різні рівні "способів дій" у студентів при розв'язанні задач, що і дозволило їх розподілити на три групи.

До першого рівня були віднесені результати тих п'ятикурсників, які при рішенні здійснювали пошукову діяльність. У процесі виконання завдання простежувався аналіз досвіду раніше розв'язаних типових задач. Вони самостійно виділяли типові задачі, визначали їх кількість і поспішали про це повідомити викладача. У процесі рішення студенти відшукували залежність між задачею і підзадачею. При виділенні підзадач вони проявляли ініціативу і самостійність, що позитивно впливало на результати. У процесі розв'язання задач простежувалась свобода в діях, в міркуванні, контроль за виконаними діями, виникав інтерес до нових дій і захопленість рішенням.

Студенти при розв'язанні не просто опиралися на отриману інформацію, а вони її аналізували, міркували під час виконання завдання. У процесі рішення експериментальних задач п'ятикурсники віддавали перевагу активному творчому мисленню. Їх дії були спрямовані на самостійний пошук логіко-математичної залежності, на використання нетрадиційних дій і способів розв'язання задач. У всіх студентів весь час простежувався інтерес до роботи. З викладачем склався діловий контакт у процесі спілкування. У кількісному відношенні ця група складала 21,4%.

Експериментальні дані другого рівня свідчать про те, що у учасників експерименту спостерігалось швидке розв'язання тільки першої задачі, а кожне наступне рішення відбувалося повільно. Не всі студенти виділяли підзадачі, часто простежувалась тенденція знаходження лише окремих підзадач, а не всіх. Не завжди відбувався аналіз змісту задач. При пошуку дій, способів розв'язання задач у окремих студентів проявлялася невпевненість. П'ятикурсники цієї групи на виконання експериментального завдання витрачали значно більше часу, ніж попередня група. Пошукова діяльність, ініціатива при розв'язанні задач не виявлена. У спілкуванні з викладачем студенти активність не проявляли. На цьому рівні отримані результати склалися 31,3%.

Нарешті до третього рівня були віднесені рішення задач тих п'ятикурсників, у яких яскраво простежувалось намагання до простого перебору варіантів. При з'ясуванні типу задач у них зникала потреба до пошуку нових дій, способів. У всіх студентів цієї групи виникали труднощі при виділенні підзадач в основній задачі, що і загальмувало хід рішення. Експериментальне завдання виконувалося повільно, без ініціативи. Виявлена тенденція використання способу лише певної дії при рішенні. Простежувалась негативна реакція на невдачі при виконанні експериментального завдання. Всі учасники цієї групи багато витрачали часу на розв'язування задач. У процесі спілкування з викладачами студенти обмежувалися лише відповідями на запитання. У кількісному відношенні отримані такі результати - 47,3%.

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

1. Виявлено, що в процесі професійного становлення вчителя недостатньо приділяється увага формуванню творчого мислення. На стадії розв'язання задач студенти не виходять за межі логіки. Для них головне усвідомити зміст і приступати до рішення. Нажаль, при такому способі розв'язання виявляється лише один тип дій, спрямований способів однотипних задач.
2. Знаходження нового способу дій, діяльності притаманна не всім студентам. Значна частина вважає, що успіх діяльності залежить не від самостійного пошуку способу дій, а лише від витрати часу. Мабуть це пов'язано з тим, що, починаючи з загальноосвітньої школи, їх привчили до розв'язання однотипних задач, тому коло пошуків обмежено.
3. Відношення до рішення задач у значної частини студентів побудовано на зовнішній мотивації. У зв'язку з цим у них відсутній інтерес до діяльності.
4. При сформованому творчому мисленні у студентів виявлена здатність до ініціативних дій, спрямованих на самостійний пошук способів розв'язання різних типів задач. Вони не тільки усвідомлюють зміст задачі, а й самостійно проявляють ініціативу при виявленні абстрактно-логічних зв'язків, що і сприяє пошуку нових, оригінальних способів дій при рішенні.

Отже, формування творчого мислення залежить не стільки від пошуку дій, скільки від рівня сформованості самостійної "інтелектуальної ініціативи" (Д.Б.Богоявленська). Ініціатива вибору повинна бути пов'язана з мислительною діяльністю суб'єкта, в межах не типових задач, а різноманітних.

Вважаємо, що зафіксований рівень сформованості творчого мислення у майбутніх спеціалістів не може задовольнити вимоги загальноосвітньої школи, звідки випливає необхідність пошуку шляхів активізації творчого мислення в ході професійної підготовки вчителя.

О.Г.РОМАНОВСЬКИЙ

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИЯВЛЕННЯ ТА ПІДГОТОВКИ ЛІДЕРІВ

Формування спеціальної педагогічної системи, орієнтованої на виявлення потенційних лідерів та наступну підготовку з них творчих особистостей майбутніх високопрофесійних керівників [1-3] вимагає аналізу світового досвіду у цій своєрідній сфері освітньо-виховної діяльності та використання кращих його здобутків з безперечним урахуванням національних культурно-історичних особливостей та традицій вітчизняної психолого-педагогічної науки та освітянської практики.

Виходячи з цього положення, розглянемо підходи до поняття особистості лідера, його типових функцій у соціумі, визначальних рис та психоаналітичних характеристик. Узагальнюючи існуючі підходи до визначення терміну «лідер» (від англ. Leader - головний, керівник), можна стверджувати, що він має два основних тлумачення. По-перше, лідером прийнято вважати члена певної групи, за яким вона добровільно визнає право приймати рішення в значимих для групи ситуаціях і готова активно брати активну участь у практичній реалізації цього рішення. По-друге, лідером вважається індивід, який за своїм авторитетом та особистісними якостями спроможний відігравати центральну роль в організації спільної діяльності та у регулюванні міжособистісних взаємовідносин у групі [4].

Сама природа феномену лідерства, як і персона конкретного лідера, керівника завжди викликає у людей підвищений інтерес. Фахівці - філософи, психологи та соціологи, приділяють цим питанням особливу увагу. Існують численні спроби сформулювати та систематизувати основні функції керівника в колективі, властиві йому риси особистості, необхідні для успішного виконання цих функцій. Деякі з подібних класифікацій намагаються охопити всі можливі варіанти випадків, що зустрічаються у житті. Одна з досить детальних класифікацій функцій лідера включає наступний їх перелік: 1) відповідальний виконавець або координатор групових дій; 2) особа, що здійснює планування діяльності групи; 3) особа, що виробляє політику і приймає стратегічні рішення; 4) експерт або джерело інформації; 5) повноважний представник групи у зовнішніх стосунках; 6) контролер внутрішніх взаємодій і взаємовідносин; 7) джерело рішень про заохочення і покарання, а інколи і їх виконавець; 8) арбітр і посередник у спірних чи конфліктних ситуаціях; 9) особистий приклад для інших; 9) символ колективу; 10) носій персональної відповідальності; 11) ідеолог; 12) фігура, що виконує в колективі функції своєрідного «глави сім'ї»; 13) «цап отпущення» у випадках, коли справи йдуть погано.

Інші класифікації формують функції лідера у більш узагальненому вигляді: планування і координація спільної діяльності, максимальне використання людських якостей, здібностей і можливостей окремих членів колективу, підтримка стабільності організації, а також її адаптація до зміни зовнішніх умов.

У ході досліджень феномена лідерства, зокрема відношень домінування і підпорядкування, впливи і наслідки в системі міжособистісних спілкувань у групі), розроблено цілу низку концепцій. Серед них слід згадати теорію лідерських ролей, автор якої Р.Бейлс розглядає ролі «професіонала» - лідера, орієнтованого на вирішення ділових проблем і «соціально-економічного фахівця», що вирішує проблеми людських відношень. Прихильники теорії рис особистості, до яких, до речі, належить і автор, вважають передумовою визнання певної людини лідером наявність у неї деяких специфічних «лідерських» рис і здібностей. Дослідження, проведені в рамках цієї теорії, концентрувалися переважно на виявленні якостей, специфічних для осіб з явними рисами лідерів. Ми переконані, що лідерство являє собою своєрідний талант, подібний до інших - творчих чи наукових - здібностей, якими конкретна людина може бути надарена від природи.